

newsletter

Rovná daň firem a Lafferova křivka

Petr Mach

autor je výkonným ředitelem
Centra pro ekonomiku a politiku

Petr Mach:
Rovná daň firem
a Lafferova křivka

Ján Pavlík:
Sto let od narození
Jean-Paul Sartra

Petr Pithart:
Buďme věcní

Václav Klaus:
Trhy potřebují
dobrou politiku

V současné politice se setkáváme s určitými zjednodušenými pohledy na vztah mezi výběrem daně a sazbou (tzv. Lafferovu křivku). Právce na straně jedné jakoby někdy viděla jen zahnutý konec Lafferovy křivky a věřila, že nižší sazba automaticky povede k vyššímu výnosu daně. Levice na straně druhé má tendenci existenci Lafferovy křivky zpochybňovat. Následná analýza nám umožní podívat se na problém Lafferovy křivky realističtěji, a to na příkladu daně z příjmu právnických osob (DPPO).

*Sama vláda
je překvapena,
že se výnos při snižující
se sazbě zvyšuje.*

Loni stát vybral na dani z příjmu právnických osob nejvíc v historii - 120 miliard korun, při sazbě 28 %. Rok předtím byla sazba 31 % a stát vybral 116 miliard, letos je sazba 26 % a vláda očekává výnos 139 miliard. Sama vláda je překvapena, že se výnos při snižující se sazbě zvyšuje. Časová řada výnosů daně při různých sazbách nám umožní spočítat odhad Lafferovy křivky a následně odhadnout i výnos daně při sazbě 15 %, jak je navrhována Občanskou demokratickou stranou v rámci tzv. rovné daně.

Nižší sazba = vyšší základ

V tabulce č. 1 vidíme v prvním řádku nominální výběr daně z příjmu právnických osob, ve druhém roční inflaci

sazbu daně pro daný rok a v posledním řádku základ daně odvozený implicitně jako výběr daně dělený sazbou daně (viz tabulka č. 1).

Tabulka č. 1: Výběr DPPO při různých sazbách daně

	2001	2002	2003	2004	2005
Nominální výběr DPPO (mld Kč)	92	106	116	120	*139
Míra inflace (%)	4,1	0,6	1,0	2,8	*2,5
Výběr DPPO (mld Kč) v cenách roku 2001	92	105	114	115	130
Sazba DPPO (%)	31	31	31	28	26
Základ DPPO (mld Kč) v cenách roku 2001	297	339	368	410	501

Zdroj: Ministerstvo financí

*Predikce MFČR

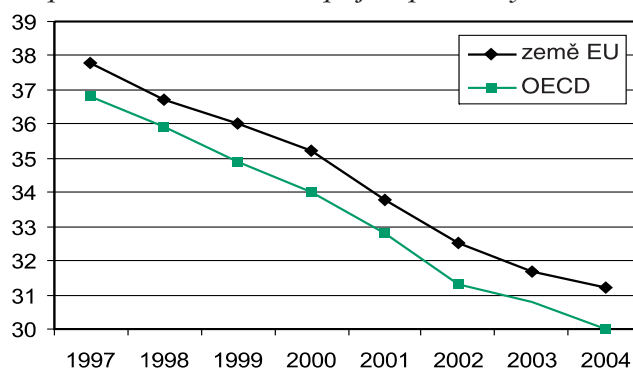
a ve třetím řádku výběr očištěný o vliv inflace (vyjádřený v cenách roku 2001). Ve čtvrtém řádku uvádíme platnou

Vztah mezi sazbou daně a deklarovaným základem daně je intuitivně negativní. Čím vyšší sazba daně, tím niž-

LISTOPADOVÝ GRAF CEPU

Daňová konkurence ve světě

průměrná sazba daně z příjmu právnických osob

KPMG's Corporate Tax Rates Survey, 2004

cep

CENTRUM

PRO EKONOMIKU A POLITIKU

Politických vězňů 10
110 00 Praha 1
Tel./fax: 222 192 406
e-mail: cep@cepin.cz
www.cepin.cz

CEP - Newsletter

Centra pro ekonomiku a politiku
Registrace MK ČR E 11024

ší priznaný základ daně. Tento vztah, který stojí za Lafferovou křivkou, je dán tím, že nižší sazba motivuje hospodářský růst a potažmo objem zisků, snižuje motivaci

zatajovat příjmy a láká nové subjekty ke zdanění do země. Celkový výběr daně může být s poklesem sazby nižší i vyšší, záleží na tom, zda nakonec převáží vliv nižší sazby nebo vliv vyššího základu.

Logicky odvozený negativní vztah mezi výší sazby a výší priznaného základu daně potvrzují i výše uvedená data, jak je patrné z grafu č. 1. Na silnou souvislost ukazuje i korelační koeficient, který dosahuje $-0,94$.

Proložíme-li jednotlivé body trendovou přímkou, získáme regresní rovnici $ZÁKLAD = -3170 \times SAZBA + 1315$, neboli lze říci, že snížení sazby o 1 % zvyšuje deklarovaný zá-

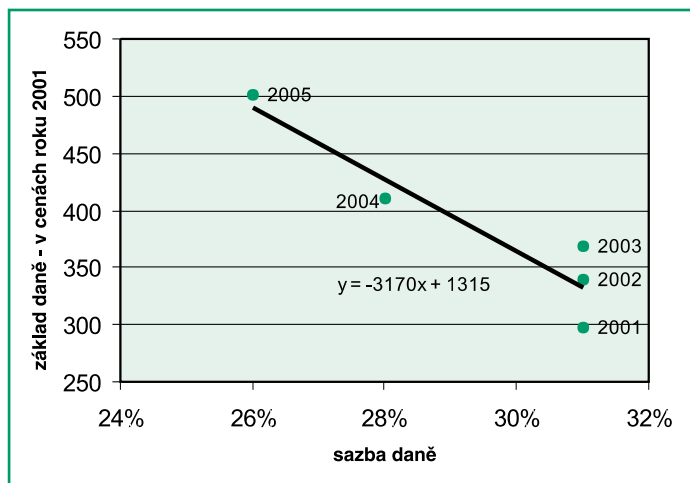
klad v průměru o 31,7 miliardy. Při sazbě 15 % proto lze očekávat deklarovaný základ ve výši 839 miliard v cenách roku 2001.

Oproti současnému stavu by rovná daň

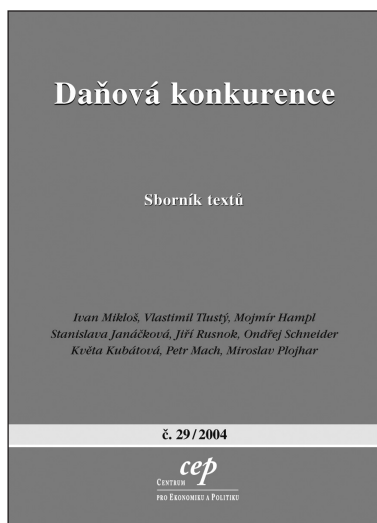
z příjmu právnických osob ve výši 15 % připravila stát o 4 mld Kč

Protože výběr daně je dán součinem základu a sazby, vynásobíme výše uvedenou rovnici sazbou daně a můžeme napsat, že $VÝBĚR = -3170 \times SAZBA^2 + 1315 \times SAZBA$, čímž získáváme odhad Lafferovy křivky pro daň z příjmu práv-

Graf č. 1: Vztah sazby a základu daně

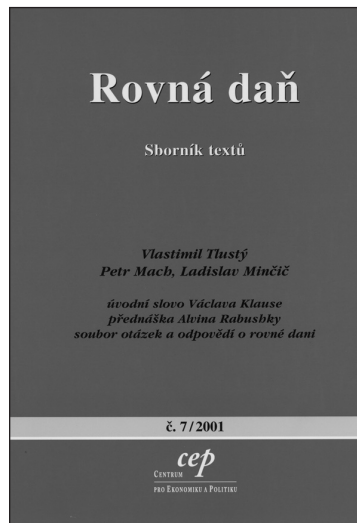
NABÍZÍME

CEP nabízí sborník číslo 29/2004 „Daňová konkurence“, který shrnuje texty ze tří seminářů: „Rovná daň na Slovensku“, „Fiskální opatření – reforma, nebo balíček?“ a „Daňová konkurence vs. daňová harmonizace“. Do sborníku přispěli **Ivan Mikloš, Vlastimil Tlustý, Mojmir Hampl, Stanislava Janáčková, Jiří Rusnok, Ondřej Schneider, Květa Kubátová, Petr Mach a Miroslav Plojhar.**

Editorem sborníku je **Marek Loužek.**

Cena 50 Kč, 88 stran.

Sborník obsahuje texty vystoupení na semináři věnovaném tématu rovné daně. **Vlastimil Tlustý** ve svém vystoupení vysvětluje pojem rovné daně, **Petr Mach a Ladislav Minčič** se zaměřují na konkrétní efekty zavedení rovné daně. Sborník je doplněn textem přednášky, kterou přednesl **Alvin Rabushka**, jeden z autorů myšlenky rovné daně, v roce 2000 na konferenci Progress Foundation v Curychu. Sborník je vy-

baven i souborem otázek a odpovědí o rovné dani.

Cena 50 Kč, 92 stran.

objednávky na www.cepin.cz • tel. 222 192 406, e-mail: cep@cepin.cz

NOVINKA

Centrum pro ekonomiku a politiku nabízí knihu přední české ekonomky **Stanislavy Janáčkové** „Svazující integrace“ s podtitulem: Česká republika ve stále těsnější Evropské unii. Autorka rozebírá úskalí procesu dohánění, doporučuje nespěchat se vstupem do eurozóny a předkládá kritický pohled na návrh ústavy pro Evropu. Na závěr klade otázku, zda se změny praktiky vládnoucí elity Evropské unie. Publikace by neměla chybět v knihovně žádného příznivce ani odpůrce evropské integrace. Předmluvu ke knize napsal prezident **Václav Klaus.**

Cena: 50 Kč, 104 stran.

**objednávky na www.cepin.cz
tel. 222 192 406, e-mail: cep@cepin.cz**

Tabulka č. 2: Lafferova křivka DPPO

Sazba	Základ (mld Kč, ceny r. 2001)	Výběr (mld Kč, ceny r. 2001)
31 %	332	103
28 %	427	120
26 %	491	128
24 %	554	133
15 %	839	126
0 %	1315	0

nických osob v České republice. Zároveň z ní můžeme odvodit předpokládaný výběr daně při zavedení sazby 15 %, jak to navrhuje ODS v rámci své rovné daně. Při základu 839 miliard lze očekávat s 15% sazbou výběr 126 miliard v cenách roku 2001.

Maximální výnos

Nezpochybnitelnou vlastností Lafferovy křivky je, že do určitého bodu roste, i když stále pomaleji a od tohoto bodu začíná klesat, a zvyšování sazby začíná snižovat výběr daně. Odvození tvaru Lafferovy křivky nám umožňuje spočítat, jaká sazba maximalizuje výnos státu (tzv. Lafferův bod).

Pohledem na graf č. 2 snadno zjistíme, že tato Lafferova křivka má maximum tam, kde je její sklon

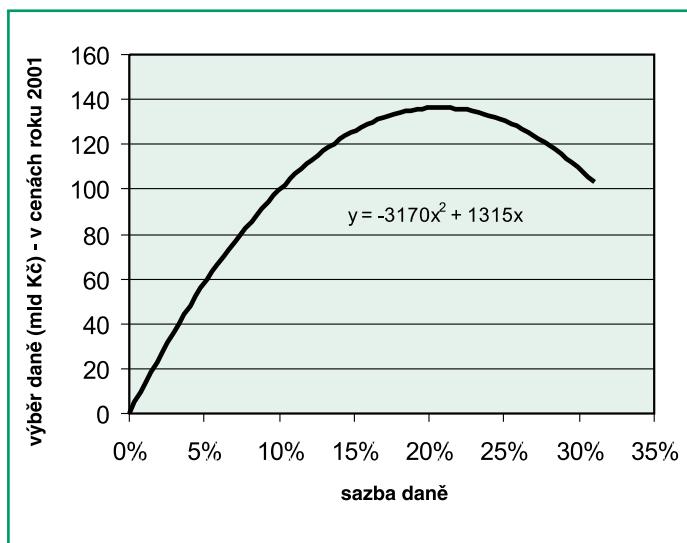
nulový, kde se $-2 \times 3170 \times \text{SAZBA} + 1315 = 0$, neboli při sazbě 20,75 %. Je zřejmé, že nejde o „optimální“ sazbu, ale o sazbu, která maximalizuje výnos státu, o sazbu, která bere daňovým poplatníkům nejvyšší daň.

Sazba maximalizující výnos pro stát 20,75 % je stále pod úrovní dnešní sazby 26 % i pod úrovní sazby schválené pro rok 2006 ve výši 24 %, což naznačuje, že se Česká republika, co se daně z příjmu právnických osob týče, pohybuje stále za Lafferovým bodem a další snížení daně by pomohlo nejen poplatníkům, ale i státnímu rozpočtu.

Závěr

Uvedené výpočty představují jen odhad Lafferovy křivky na základě dostupných

Graf č. 2: Lafferova křivka pro DPPO v České republice

dat. Až budeme znát i výnos daně za rok 2006, kdy bude platit sazba 24 %, bude možné odhad Lafferovy křivky dále zpřesnit.

Na základě dosavadního vývoje výnosu a sazeb daně z příjmu právnických osob lze očekávat, že sazba 15 % zvětší deklarovaný základ daně na 839 mld Kč, což by znamenalo výnos pro stát ve výši 126 mld v cenách roku 2001, neboli 135 mld při dnešní cenové úrovni, což je jen o 4 miliardy méně než je očekávaný letošní výběr při sazbě 26 %.

Oproti současnému stavu by tak rovná daň z příjmu právnických osob ve výši 15 % připravila stát o 4 mld korun neboli o 2,9 % výnosu daně, což lze považovat za zanedbatelnou ztrátu pro stát ve srovnání s úlevou, kterou takové snížení poskytne daňovým poplatníkům – daňové břemeno by pokleslo o 11 procentních bodů neboli o 42 %. Současně lze tvrdit, že každé snížení sazby až na úroveň 20,75 % pomůže jak poplatníkům tak i státnímu rozpočtu.

Vzpomínka na Michala Tošovského

Michala Tošovského, který zemřel 5. listopadu 2005 ve věku nedožitých 55 let, jsem poznal jako ministr dopravy v roce 1996. Doporučil mi ho můj známý, tehdy člen výkonné rady ODS Petr Hapala, jako člověka absolutně přímého, kompetentního, poctivého a docela obyčejně lidského. Přišel jsem do Prahy ze vzdáleného města, do složitěho úřadu, který je zmítán tisíci nejrůznějších zájmů, kde bez spolupracovníků, na které se můžete absolutně spolehnout, nemáte šanci.

Michal takovým kolegou byl. Ač mohl zůstat v klidu svého úřadu pro normalizaci a měření na ministerstvu průmyslu, který tehdy vedl a kam nastoupil po svém poslaneckém angažmá ve Federálním shromáždění, vy-

slyšel mou prosbu a usedl do superhorkého křesla šéfa dozorců rady Českých drah, kterými v té době zmítaly ambice a vášně odborářských bossů.

Navíc tehdy absolvoval složitou operaci kloubů, takže v době stávky železničářů na jaře 1997 ležely při vyjednávání s J. Duškem pod stolem francouzské hole. Optimismus, se kterým zvládal hodiny iracionálních jednání, byl nakažlivý a povzbuzující.

Po stávce si naložil další břímě, když akceptoval funkci náměstka právě pro železnici. On to byl, kdo během léta 1997 připravil reformu drah, která na podzim tohoto politicky horkého roku byla hotova ke spuštění. Plány zhatilo Sarajevo a naše spolupráce skončila.

Oba dva jsme byli znechuceni politikou rudolfinských projevů a neměli jsme chuť pokračovat. Michal se stáhl do soukromého byznysu a vydržel v něm dost dlouho. Ovšem jako člověk nanejvýš politický v tom nejlepším slova smyslu, tedy člověk, který má jasnou představu o světě ve kterém by chtěl žít a který má chuť a elán pro takový svět pracovat, neztratil se politice navždy.

Nadále publikoval, nadále jsme v kruhu přátel diskutovali a nakonec docela logicky se začal do politiky vracet. Přijal nabídku skupiny eStat podílet se na úkolu, který pro něj jako liberála byl vždy vlastní - minimalizovat státní zásahy a nechat konat svobodného občana.

Bohužel, naplnění své vize se již nedočkal. Obludná nehoda při automobilové nehodě, kterou nezavinil, zasáhla jako Deux ex machina z antické tragédie.

Ztratil jsem přítele. Člověka, se kterým jsem mohl nesohlasit, přit se s ním, ale vždy jsem věděl, že to myslí naprosto opravdově, že slovo, které dává, platí na tisíc procent a že nikdy neudělá nic za mými zády, ani za zády kohokoliv jiného. České liberální myšlení přišlo o jednoho ze svých nejzásadovějších a nejopravdovějších „dělníků“ v tom nejlepším slova smyslu. Víc než kdy jindy si kladu tu hloupou, otrěpanou, nesmyslnou a beznadějnou otázku – proč právě on? Je to ještě příliš živé.

Martin Říman

Sto let od narození Jean-Paul Sartra

Ján Pavlík

vedoucí katedry filozofie VŠE v Praze

Sto let od narození Jean-Paul Sartra, které letos uplynulo, je příležitostí zamyslet se nad významem tohoto filozofa a kriticky se vypořádat s jeho pojetím svobody. Máme-li porozumět Sartrovu existencialismu, který má ambici být ontologicky založenou filozofií svobody, je nezbytné mít na paměti základní konceptuální půdorys, na němž se rozvíjel problém svobody v dějinách západní filosofie.

Důvodem, proč Sartre nepřipouští kategorický imperativ v jeho nutné intersubjektivní platnosti, je jeho hodnotový relativismus (hodnotou je vše, co je objektem individuálního chtění), který znemožňuje definovat nadindividuálně platné normy. Sartre se tak dostává do tábora filosofů, kteří, jako například Rousseau, staví jednoznačně svobodu proti mravnímu a právnímu zákonu.

Hodnotový relativismus

Paralela s nezajímavým pozorovatelem Adama Smithe je nemístná, protože tento pozorovatel, který dlí „v srdci“ jednajícího individua, je zbaven jeho individuálních zájmů takřka jen proto, aby mohl posuzovat jeho jednání z hlediska všelidských hodnot. Sartre vytušil, že přítomnost hodnocení se může stát východiskem nalezení nadindividuálních (objektivních) hodnot a jim odpovídajících norem; to ovšem jako axiologický relativista a teoretický imoralista nemohl nijak přijmout.

Sartre tímto pojetím chtěl prokázat, že emoce nejsou síly, které by mohly ovlivňovat subjekt rozhodování a určovat lidské jednání; tento subjekt je svobodný od emocí, protože nepronikají do něj a protože má od nich vždy odstup. Tato svoboda se podle Sartra uskutečňuje tím, že být pro sebe může svobodně volit, zda budeme ve světě žít racionálně, anebo naopak emocionálně.

Emocionální způsob bytí ve světě přitom podle Sartra znamená, že na předměty nevědomky přenášíme kvality, které tyto předměty jinak nemají, čímž měníme strukturu světa jako celku; změněné strukturu celku světa pak způsobujeme své chování. Jde vlastně o jistý způsob magické strukturalizace světa, k němuž přistupujeme obvykle tehdy, kdy racionální orientace ve světě selhává; jak říká Sartre, emocionální způsob bytí ve světě je hra, kterou bereme vážně.

Vůči koncepci priority citu vůči vůli řízené rozumem, kterou hlásá nejen Hume, nýbrž i Adam Smith a Brentano, se Sartrovo protichůdné pojetí ukazuje jako spekulativní dogmatismus absolutní svobody. Je třeba vyzdvihnout Adama Smithe, který podává věrohodnou teoretickou rekonstrukci procesu, jímž se z empatického sdílení citů druhých postupně vyvíjí nezajímavý pozorovatel, jenž přebývá v našem nitru a zaujímá odstup od našich individuálních zájmů.

Svoboda a mravní zákon

Sartrův racionalismus implikuje neblahé důsledky i pro jeho známou koncepci zodpovědnosti. Sartre v ní hlásá, že za každý svůj čin, v němž vždy nově realizujeme podstatu člověka, nutně neseme odpovědnost před všemi lidmi, neboť jim dáváme najevo, že v našem činu realizovaná podoba lidství je ta nejsprávnější. Ovšem odpovědnost, o níž mluví Sartre, nemůže mít povahu citu, emoce či citové pohnutky – jako taková by totiž mohla být svobodným rozhodnutím vůle odvržena; pokud je nutná, musí mít ryze racionální povahu, tj. musí být odvozena „suchou cestou“ racionální dedukce.

Sartre se tedy v tomto svém elementárním a fundamentálně nijak nezaloženém zárodku etiky blíží Kantovi;

Kant však věděl, že jednání podle kategorického imperativu musí mít i citovou motivaci (úctu k zákonu). Právě tato citová motivace v Sartrově pojetí zodpovědnosti chybí. Sartre se ve své „eticce“

Sartrova filozofie pomíjí Kantův nejdůležitější přínos, jímž je neoddělitelnost svobody a mravního zákona.

liši od Kanta i tím, že navrhuje nesmírně náročný a reálně nikdy neuplatnitelný etický konsekvenencialismus (jsme odpovědní za všechny důsledky všech našich činů), za-

tímco Kantova etika je etikou smýšlení (objektem mravního hodnocení je pouze úmysl).

Sartrova filozofie zůstává ve svých hlavních rysech poněkud nepovedenou variací na Kantovo téma, avšak pomíjí Kantův nejdůležitější přínos, jímž je neoddělitelnost svobody a mravního zákona. Sartre se také staví velmi kriticky k pozdějším koncepcím Schellinga a Hegela (a také Schelera), které svou tematizací procesů, v nichž se příroda vyvíjí k lidskému vědomí, řešily rozpory vlastní Kantově verzi transcendentálnímu.

NABÍZÍME

Dvě stě let od smrti Immanuela Kanta

Sborník textů

*Milan Sobotka, Miloslav Bednář
Marek Loužek, Ján Pavlík
František Vencovský, Jiří Kinkor
Předmluva Václava Klause
Výňatky z díla Immanuela Kanta*

č. 30/2004

cep
CENTRUM
PRO EKONOMIKU A POLITIKU

CEP nabízí sborník č. 30/2004 „Dvě stě let od smrti Immanuela Kanta“. Do sborníku vzpomínajícího na jednoho z největších světových filozofů přispěli **Milan Sobotka, Miloslav Bednář, Marek Loužek, Ján Pavlík, František Vencovský a Jiří Kinkor**. Do příloh jsou zařazeny úryvky z Kantova díla: „Kritiky čistého rozumu“, „Základů metafyziky mravů“ a „K věčnému míru“. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena 50 Kč, 94 stran.

**objednávky na www.cep.in.cz
tel. 222 192 406
e-mail: cep.in@cep.in.cz**

Mnohem problematičtější je však skutečnost, že Sartrova ontologie, která připojí diferenciaci jen v rámci subjekt-objektového vztahu, se dostává do rozporu s moderním evolucionismem jakož i s teoriemi samoorganizace a autopoiesise, které naopak traktují spontánní diferenciaci jakožto objektivní proces, čímž se dostávají do stále více uvědomované blízkosti k Hegelově dialektice.

Svoboda v teroru?

Co se týče Sartrova metafyzicko-ontologického založení svobody, plyne z něj, že člověk je principiálně vždy svobodný. Je nesvobodný pouze tehdy, kdy se pod vlivem deterministických filosofii či různých náboženství domnívá, že svobodný není, a jedná podle toho. K tomu, aby se stal svobodným, však stačí, aby toto mylné poznání odvrhl a (se Sartrovou pomocí) si uvědomil, že je svobodný: vědomí svobody je bytí svobody.

Sartre jako nejvehementnější hlasatel nedělitelné metafyzické svobody, jakého pamatuje XX. století, se po několika příklonech k marxismu a poté k maoismu stal obhájcem terorismu – terorismus je podle něj zbraň chudých.

Svobodným je člověk podle Sartra i pod tlakem největšího teroru a donucování – vždy se totiž může vzepřít, pokud je za své svobodné „ne!“ ochoten obětovat život. To je sice velmi heroické, ale zároveň matoucí pojetí svobody, neboť poněkud ztěžuje rozlišení vyššího nebo nižšího stupně či rozsahu empiricky zakoušené svobody, která je obvykle institucionalizovaná formou právního řádu.

Sartre sice hlásá svobodu jako samoúčel, tedy to, že jediným autentickým cílem svobodného jednání je rozšiřování sféry svobody; to opět zní hezky, avšak Sartrův autodeterminismus jednání implikuje, že rozšiřování sféry svobody podle něj by sotva

probíhalo formou právní institucionalizace; to, že staví svobodu proti zákonu, zároveň implikuje, že sféra svobody jednoho člověka nebo skupiny určitých lidí by se vždy rozšiřovala na úkor svobody někoho jiného.

Proto je vždy lepší mluvit méně o metafyzické, resp. jediné a nedělitelné svobodě, a klást důraz na mnohost empiricky vykazatelných a právně zaručitelných svobod (jež mají povahu svobody od.), jak to činí Fritz Machlup. Je příznačné, že Sartre jako nejvehementnější hlasatel nedělitelné metafyzické svobody, jakého pamatuje XX. století, se po několika příklonech k marxismu a poté k maoismu stal obhájcem terorismu – terorismus je podle něj zbraň chudých. Zastánce etiky odpovědnosti každého člověka za celé lidstvo se dopouštěl velice nezodpovědných činů.

Falešný individualismus

V duchu Fichteho výroku „jaký člověk, taková filosofie“ lze základní osobnostní charakteristiku Jean Paul Sartra, kterou vystihuje pojem José Ortegy y Gasseta „vzpou-ra rozmazleného dítěte“, přenést i na jeho filosofii. Jde v ní o intelektuálně podmanivé ztvárnění vzpoury proti Bohu, rodině, tradicím, liberálním hodnotám a normám, zkrátka proti všemu, co udržuje řád; zároveň je výrazem neochoty podřídit se jakémoliv normě, dokonce ani takové, kterou si člověk sám autonomně uloží – dát svému životu tvar a řád považuje Sartre za zpředmětnění, které je současně i odcizením.

V jeho filosofii se hlásí revoluční „běs zanikání“, který podle Hegela poté, co zničil vše, co nebylo vytvořeno po způsobu konstruktivistického racionalismu, ničí promptně i veškeré výsledky již osvobozené činnosti. Hegel ve své analýze Francouzské revoluce mimochodem jasnozřivě ukazuje, že když kolektivní subjekt této ničivé negativity již nenachází žádný předmět, který by mohl zničit, zahájí sebenegaci ve formě revolučního teroru.

Ve svém příkladu hazardní

ho hráče, který si uložil maximu nikdy již nehrát, Sartre interpretuje úzkost napraveného hráče, pramenící z toho, že by mohl onu maximu někdy v budoucnu porušit, jako úzkost ze svobody. V souladu

Základní osobnostní charakteristiku

Jean Paul Sartra, kterou vystihuje pojem José Ortegy y Gasseta „vzpou-ra rozmazleného dítěte“, lze přenést i na jeho filosofii.

s Kantem, ale i se zdravým rozumem jde v tomto případě naopak o úzkost z toho, že by nad autonomním ztvárněním osobnosti mohla převládnout přírodně-kauzální determinace (tj. pokušení podlehnout temné, iracionál-

ní hráčské vášni, kterou lze dokonce považovat za psychickou poruchu), což je úzkost z nesvobody.

Tím, co ve skutečnosti „sjednocuje“ člověka v Sartrově pojetí (a co „sjednocovalo“ i Sartrova vlastní osobnost), je křečovitá snaha nebýt jako ostatní, resp. být *causa sui* ve smyslu originality, nezávislosti a nepředvídatelnosti svého jednání, třebaže i formou destrukce nejposvátnějších norem a tabu, jež ve skutečnosti znamená odblokování animality. U Sartra se to mj. projevilo despektem vůči „seriózním“, tj. buržoazním hodnotám a neustálým úsilím provokovat (ve smyslu *épater le bourgeois*). Tento dětisko-adolescentní postoj lze velmi přílehavě označit Hayekovým termínem „falešný individualismus“.

NABÍZÍME

Sto let od narození Ayn Randové

Sborník textů

*Jiří Kinkor, Vavřinec Kryzánek
Roman Joch, Ján Pavlík
Michal Hynšt, Ayn Randová*

Předmluva Václava Klause

č. 40/2005

cep
CENTRUM
PRO EKONOMIKU A POLITIKU

CEP nabízí sborník č. 40/2005 „Sto let od narození Ayn Randové“, do něhož přispěli **Jiří Kinkor, Vavřinec Kryzánek, Roman Joch, Michal Hynšt a Ján Pavlík**. Sborník obsahuje úryvek z románu Ayn Randové „Zdroj“ i její dosud česky nepublikované texty „Objektivistická etika“ a úryvek z díla „Atlas Shrugged“. Editory knihy jsou **Dina Chmaitillová a Petr Mach**. Předmluvu k publikaci napsal **Václav Klaus**.

Cena 50 Kč, 96 stran.

**objednávky na www.cep.cz
tel. 222 192 406
e-mail: cep@cep.cz**

POLEMIKA

Budme věcní a zanechme nálepkování

Petr Pithart

místopředseda Senátu

Jiří Weigl se domnívá, že v polemice se mnou vystačí se starými klišé. Jedno z nich se notoricky traduje o vládě, které jsem předsedal (1990-1992). Způsobila si to vláda sama: několikrát jsme vskutku jednali dlouho přes půlnoc; nemohli jsme se dohodnout, kolik ze seznamu sto dosavadních soudců (takové seznamy byly vládě předkládány každou středu po řadu týdnů) nenavrhnou k dalšímu výkonu soudcovské funkce. Vláda, která přišla po nás, bezradná nebyla ani trochu a naši „bezradnost“ napravila: většinu námi odmítnutých k soudům vrátila.

Česká vláda nebyla vůbec bezradná. Naopak, měla (dokonce dříve než vláda federální) svůj propracovaný obzřetný a – rád to připouštím – o cosí pomalejší, totiž do dvou kroků rozdělený plán ekonomické transformace. Federální shromáždění však nakonec schválilo ten, který předložila vláda federální.

Ten se pak také uskutečnil a trvám na tom, že nebyl dostatečně právně zajištěn.

Jistěže jsem měl a mám odpovědnost i za neúspěchy a chyby. Velmi mě mrzí například chybná privatizace Barandova. Rovněž chaotická a nespravedlivá byla politika vůči zemědělcům (ministra Kubáta se mi však několikrát nepodařilo odvolat pro odpor předsednictva ČNR, které tehdy podle ústavy návrh na odvolání schvalovalo).

Také si dodnes nepřestávám vyčítat, že česká vláda nekladla větší odpor před spuštěním předkola první vlny kupónové privatizace, protože tehdy ještě neexistoval zákon o investičních společnostech a investičních fondech. Právě toto vakuum práva plus porušení zlatého pravidla fondů v opožděně přijatém zákoně (v květnu 1992), že totiž majetek zakladatelů – správců se musí držet odděleně od majetku akcionářů – DIKů, umožnilo masové tunelování.

Honily se tehdy předvolební efekty.

Zdejších podniků, o které „zvenku někdo stál“, bylo mnohem víc než jen mlado-boleslavská Škodovka, jak tvrdí Weigl, a řadu z nich jsme (vláda ČR) stačili úspěšně zprivatizovat prodejem předem určenému zájemci (Barum Continental, Linde Plyn, Sklounion Teplice). Velký zájem byl například o Tatra Kopřivnice, Škodu Plzeň, Liaz Jablonec či ČKD Praha. Naše jednání se zájemci (Mercedes, Siemens) byla téměř u konce. Hned po volbách v roce 1992 se však všechno zastavilo a vyšlo se s líbivou, tzv. českou cestou (nevyprodáme přece rodinné stříbro cizákům, natož Germánům) do rukou obdivovaných kapitánů českého průmyslu (Soudek, Maroušek, Stehlík.).

I moje nemalá spoluodpovědnost však má své meze. V politice jsem chyběl čtyři roky (1992–1996). Byly to zrovna ty roky, v nichž se transformace jevila doma i vnějšímu světu tak úspěšná

– protože byla tak usilovně propagována. Karel Dyba tehdy mluvil o tom, že se stáváme „asijskými tygry“.

Tyto roky ale skončily tzv. balíčky a „Stabilizačním a ozdravným programem vládní koalice“ z 28. května 1997: v textu programu byla konstatována „nízká efektivita bankovního systému, sanování neefektivních aktivit, nízká průchodnost právního systému, která brání vynutitelnosti práva, absence právního a správního prostředí, neregulační a liberalizační kroky nebyly doprovázeny náležitou právní ochranou. Díky tomu je možné zneužívat pravidel volné soutěže k nelegálním účelům“. Podepsáni Klaus, Lux, Žantovský. Za pár měsíců vláda padla, když z ní odešly dvě menší strany.

Jistěže nebylo všechno špatně, to jsem nikdy netvrdil, ale někteří lidé jsou dosud ochotni glorifikovat i své vlastní evidentní chyby, na které těžce doplácíme dodnes.

Bezbolestná transformace neexistuje

Jiří Weigl

Pan Petr Pithart ve své reakci poukazuje na dobré úmysly, které měla jeho vláda, a viní bývalou federální vládu či povolební politickou změnu z toho, že se nerealizovaly. Mohli bychom vést dlouhé polemiky nad každým konkrétním uváděným příkladem.

Jedno je však jisté a zkušeností transformace všech bývalých postkomunistických zemí potvrzené: tam, kde transformace a masová privatizace proběhly rychle, tam byly transformační náklady podstatně menší, než tam, kde se pod nejrůznějšími záminkami celý proces opozdil.

Bezprecedentní transformace centrálně plánované ekonomiky v ekonomiku tržní nevyhnutelně musela mít a také

měla své náklady. Není odpovědné šířit iluze, že bylo možné se těmito nákladům vyhnout a že pro většinu socialistických průmyslových gigantů existovali zachránci ze západu, kteří mohli jejich existenci udržet.

Stejně nekorektní je pokus dávat kupónové privatizaci přívlastek – tunelování. Drtivě většině DIKů se jejich vložená tisícikoruna mnohonásobně vrátila a rychlé odstátnění umožnilo firmám zahájit vlastnickou i funkční proměnu. Celá transformace byla nesmírně složitý proces vědomých reformních kroků a spontánního vývoje, který v otevřené a demokratické společnosti mohl být říditelný a plánovitě realizovatelný pouze částečně.

Pan Pithart je osobnost, která se ve vrcholné politice v tomto období pohybovala na nejvyšších místech a musí o tom z vlastní zkušenosti vědět. Proto nemohu přijmout představu, kterou vytváří, že on či někdo jiný měli v té době recept na jinou, bezbolestnou a beznákladovou transformaci, která by uměla

předejít všem chybám a problémům. Koneckonců, v mezinárodním srovnání celých uplynulých šestnáct let vychází naše země v porovnání s okolím více než dobře. Můžeme se přít o jednotlivosti, ale toto celkové hodnocení nedávné historie i současnosti objektivně platí.

PŘEDPLATNÉ CEPU

Nejjednodušší způsob,
jak za výhodnou cenu dostávat
pravidelně Newsletter, sborníky CEPu
a pozvánky na semináře

BLIŽŠÍ INFORMACE NA:

www.cepin.cz • tel. 222 192 406

ZPRÁVY ZE SEMINÁŘŮ

Antimonopolní politika – klacek na úspěšné?

V úterý 1. listopadu 2005 uspořádalo Centrum pro ekonomiku a politiku seminář s názvem „Antimonopolní politika – klacek na úspěšné?“. Na panelu, který moderoval prezident Václav Klaus, vystoupili člen bankovní rady ČNB Robert Holman, hlavní ekonom ČSOB Martin Kupka, předseda Úřadu na ochranu hospodářské soutěže Martin Pecina a ředitel CD-F, a.s. Dušan Tříška.

Robert Holman kritizoval statické pojetí konkurence. Konkurence není stav, nýbrž proces. Do odpovědí, které vykazuje nadprůměrné zisky, dříve či později vstoupí noví konkurenti. Antimonopolní politika se ocitá v paradoxu. Firmy se bojí stanovit nízké ceny (aby nebyly obviněny z dumpingu), příliš vysoké ceny (aby nebyly podezřelé ze zneužití dominantního postavení) nebo stejné ceny (aby nebyly podezřelé z cenových dohod).

Martin Kupka doporučil, aby antimonopolní politika byla spíše utlumena. Podezření, že monopol bude omezovat produkci a prodávat za vyšší ceny, je přehnané. Antimonopolní politika je nástrojem politického boje o voliče. Odráží jánošíkovský ideál, že bohatým se má brát a chudým dávat. Český bankovní sektor, na něž se nedávno snesla vlna kritiky, netrpí podle Kupky nadměrnou koncentrací.

Martin Pecina načrtl nové postupy v práci Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže (ÚOHS). Relevantní trh, na němž ÚOHS zkoumá zneužívání dominantního postavení, se po vstupu do EU rozšířil na celou unii. Vypočítávat podíly na českém trhu dnes nestačí. Zakázané kartely se obtížně prokazují. Pecina přiznal, že vstup na trh omezují i profesní komory. ÚOHS nechce dávat velké pokuty,

spíše provádět osvětovou činnost.

Dušan Tříška se zaměřil na analýzu hospodářské politiky. Upozornil, že přes veškerou antimonopolní rétoriku je stát největším monopolistou: provádí produktovou diferenciaci, cenovou diskriminaci, predátorské praktiky i vázané obchody. Buď je stát upřímný (a mylí se), nebo není upřímný a je buď prodlouženou rukou zájmových skupin nebo rent-seekerem, který chce monopolní rentu využít ve svůj prospěch.

Václav Klaus vyzdvihl dynamický pohled na konkurenci. Ocenil předsedu Pecinu za jeho pragmatický, nefundamentální přístup k antimonopolní politice: když už ÚOHS existuje, neměl by být příliš aktivistický. Vyslovil obavu, že stát je spíše potlačovatel konkurence než její podporovatel. Upozornil na ironii osudu, že kartely vzni-

kají paradoxně pod patronací státu.

Karel Dyba v diskusi označil ÚHOS za zbytečný a problematický. Otázal se, jak ÚOHS zareaguje na koupi Severočeských dolů ČEZem. Vladimír Budínský označil antimonopolní politiku za nástroj hospodářské politiky státu a vyslovil názor, že ÚOHS by měl podporovat domácí subjekty na evropském trhu. Dušan Šrámek kritizoval jiná pravidla pro soukromé a veřejné organizace.

Robert Holman na závěr prohlásil, že fúze jsou přirozené, protože firmy si od nich slibují nižší náklady. Podle Martina Peciny je koupě Severočeských dolů ČEZem v pořádku, protože jde o posílení české firmy v zahraničí. Podle Martina Kupky je vertikální i horizontální integrace jevem normálním. Dušan Tříška zdůraznil potřebu volného vstupu i výstupu z trhu.

ML

Public Policy and the Liberal Ideal for Europe

Ve čtvrtek 3. listopadu 2005 uspořádalo Centrum pro ekonomiku a politiku seminář pod názvem „Public Policy and the Liberal Ideal for Europe“. S přednáškou vystoupil prezident americké Foundation for Economic Education Richard Ebeling. Akci aktivně moderoval prezident Václav Klaus.

Richard Ebeling předslal, že ačkoli komunismus byl poražen v roce 1989, jeho pozůstatky a duch socialismu v dnešní Evropě stále přežívají. Kritizoval tzv. sociálně-tržní model – spojení svobody a povinné solidarity – jako neudržitelný. Za neuvěřitelná označil slova francouzského prezidenta Chiraca, že liberalismus je stejným nebezpečím jako komunismus. Takové srovnání kulhá po všech stránkách.

Osudnou chybou komunismu bylo, že ignoroval lidi jako jednotlivce. Komunisté prosa-

dili diktaturu, otroctví, výsledkem jejich politiky byly milióny mrtvých. Zatímco liberalismus zajistil svobodu slova, podnikání a materiální prosperitu po celém světě, socialismus přinesl pouze otroctví a chudobu. 20. století bylo jedno z nejhroznějších století, protože uvěřilo kolektivismu – komunismu, nacismu a sociálnímu státu.

Ebeling kritizoval projevy socialismu v současném západním světě – veřejné pojištění, vysoké daně, regulace všech oblastí lidského života. Bruselská centralizace a hyperregulace nejsou lékem. Ne náhodou trpí západní Evropa vysokou nezaměstnaností, vysokými daněmi, strnulostí pracovního trhu a zpomalením hospodářského růstu. Budování státu blahobytu tuto situaci zakonzervovalo.

Jako řešení navrhl Ebeling nové oživení idejí klasického liberalismu. Kolektivismus je

zlobný, individualismus hojivý. Je třeba přestat se spoléhat na stát spíše než na svobodného jedince. Svobodné trhy budou fungovat efektivněji. Stát by neměl být všemocným vládcem, nýbrž nočním hlídačem. Blahobyť a svoboda porostou úžasným způsobem díky liberalismu, nikoli regulaci.

Václav Klaus označil za falešný sen, že je možno spojit svobodu s povinnou solidaritou. Vyslovil však obavu, že Jacques Chirac není ve srovnání komunismu s liberalismem jediný. Nedávné setkání středo- a východoevropských hlav států v Záhřebu ho naplňuje spíše skepsí, pokud jde pověst kapitalismu na mezinárodní scéně. Český prezident se bojí socialismu 20. století, nikoli kapitalismu 19. století. Lisabonskou agendu nepovažuje za seriózní téma.

V diskusi Miloslav Bednář vyslovil pochybnost, zda

Evropa dokáže rychle uniknout přehnané regulaci a přiblížit se výkonnosti Spojených států. Dušan Tříška se otázal, jak je to s liberálními idejemi v Bushově republikánské straně a americké akademické sféře. Karel Dyba namítl, že přes určitý pesimismus vidí některé liberální ideje implementované v Evropě – např. rovnou daň či důchodové reformy.

Richard Ebeling se nedo- mnívá, že by Evropská unie, půjde-li stávající cestou, mohla někdy dohonit USA nebo je dokonce předstihnout. Zemědělské dotace a vysoké daně jsou cestou do pekel. V akademické sféře v USA pozoruje sklony v levicích, s výjimkou oboru ekonomie. Kritizoval George Bushe za roz- hazovačnou rozpočtovou politiku a odklon republikánů od skutečně konzervativních principů.

ML

TRHY POTŘEBUJÍ DOBRŮU POLITIKU*

Václav Klaus

Musím říci, že i když téma dnešního panelu v Alpbachu znám, příliš mu nerozumím. Asi se od nás očekává, že s porozuměním přijmeme jeho název „Globalizace – trh versus politika“. To nemohu. Nerozumím totiž použití slova „versus“. Nebo možná rozumím, ale pak musím dodat, že hypotézu, která za tímto názvem implicitně stojí, nepřijímám. *Nejde o žádné versus, o žádné buď-anebo, o žádný „trade-off“.* Trhy politiku potřebují. Trhy potřebují politiku, která je jim nakloněná – či jak se říká – vůči nim přátelská. A potřebovaly takovou politiku vždy, nejen v dnešní éře globalizace.

Naivní antiglobalisté

Tím chci říci, že je nutná dobrá politika, nikoli ne-politika. Není tomu tak, že můžeme pasivně čekat na spásu z globalizace. Víra, že se neviditelná ruka trhu sama rychle prosadí proti politice, která je trhu nepřátelská, je falešná. Stejně tak je mylná představa, že neviditelná ruka trhu sama odstraní všechna člověkem vytvořená (tj. politicky zavedená) omezení svobodného fungování trhů. V tomto smyslu se hlásím k doktríně ordoliberalismu freiburgské školy.

Proto mi ani tolik nejde o antiglobalisty. Jejich známé námitky jsou většinou tak absurdní, tak naprosto nepodložené a neobhajitelné, že se jim na tomto fóru snad ani nemusíme zabývat. Vážnější je otázka osobnosti a motivace lidí, kteří tyto názory zastávají. Antiglobalisté – alespoň jejich „měkčí“ část – jsou pro mne lidé, kteří mají strach. Lidé, kteří mají mnohé iracionální předsudky. Lidé, kteří nejsou svobodní,

trpěliví a sebevědomí. Lidé, kteří nevěří ani sami sobě. Teoreticky je kritizovat není těžké. Daleko obtížnější a také naléhavější je politická stránka věci. Mezi antiglobalisty totiž existuje „tvrdé jádro“ politických radikálů, kteří chtějí zničit dnešní západní společnost. Tito lidé nebezpeční jsou. Podceňovat bychom je neměli.

Oslabování státu bychom neměli – bez dalšího – interpretovat jako liberalizaci společnosti, jako prohlubování demokracie, jako rozšiřování a posilování lidské svobody.

Mne ale více trápí něco jiného. Trápí mne naivita různých globalistů (nikoli antiglobalistů) a jejich neopodstatněné naděje. Rovněž ty považuji za nebezpečné.

Dnešní *internacionalizace lidských činností* (slovo internacionalizace se mi zdá lepším a vhodnějším termínem než globalizace) je – v éře vyznačující se rychlou a stále levnější dopravou lidí a zboží a pohybem informací – logickým důsledkem přirozeného chování lidí, kteří hledají všechny možnosti jak zvýšit poptávku po svých „produktech“ a tím i svůj vlastní blahobyt (nebo zisk). To dělali lidé vždycky.

Můj předřečník na dnešním panelu, nositel Nobelovy ceny za ekonomii profesor Vernon L. Smith, říkal něco podobného: „Globalizace není ničím novým. Je to moderní slovo popisující starou lidskou činnost – slovo, které vyjadřuje lidské hledání cesty vpřed směnou zboží a specializací“. V minulosti však byly aktivity lidí kvůli vysokým transakčním nákladům a po-

malému pohybu informací teritoriálně silně omezeny. Teď je tomu jinak. V posledních desetiletích byly tyto náklady radikálně sníženy a právě toto snížení nákladů umožnilo to, co dnes nazýváme globalizací.

Úmyslně jsem řekl *umožnilo, nikoli zapříčinilo*. Internacionalizace lidských aktivit se však i dnes střetává s mnoha brzdami a omezeními vytvářenými člověkem, které účinnou globalizaci blokuje. Tyto překážky byly vybudovány lidmi, kteří zastávají staré merkantilistické omyly a předsudky a kteří nevěří, že je svobodný trh „hrou s kladným součtem“. Lidmi, kteří nahlížejí na svět jen krátkozrace a kteří za každou cenu chtějí to své a to „domácí“ chránit. Tyto dvě autonomní a paralelní tendence – pokles nákladů a stálost lidských obav – jsou ve vzájemném rozporu.

Internacionalizace není liberalizace

Rozsah mezinárodních transakcí se stále zvětšuje. To ale neznamená, že tento jev – sám o sobě a bez dalšího – přináší „zánik starého řádu“, starého myšlení a starých obav. Toto kvantitativní rozšiřování ještě neznamená liberalizaci hospodářských vztahů a hospodářských procesů. Zvětšování teritoria, kde se transakce odehrávají, samo o sobě liberalizací není. Rozhodně se také nedá říci, že právě dnes začíná „zlaté liberální období“, jak mnozí lidé očekávají.

V programových tezích pro dnešní panel taková očekávání vidím. Píše se tam i o „oslabování státu“ a o „zániku národních států“. Oba tyto jevy asi v jistém smyslu existují, to ale neznamená, že jsou nutně spojeny s globalizací. Neznamená to ani to, že jsou správné a žádoucí a že se z nich máme radovat. Oslabování státu bychom neměli – bez dalšího – interpretovat jako liberalizaci společnosti, jako prohlubování demokracie, jako rozšiřování a posilování lidské svobody.

Dnešní oslabování státu –

zvláště v Evropě – neznamená nic jiného než přesouvání řízení společnosti (a hospodářství) z roviny národních států na úroveň supranacionálních institucí. Ty však žijí v deficitu demokracie a využívají toho k většímu dirigování a regulování lidí, než jak to mohou dělat instituce fungující v blízkosti voličů. To nazývám post-demokracií.

Zvětšování prostoru ekonomických aktivit vyžaduje převládnutí liberálního řádu, nikoli posilování nekontrolované moci supranacionálních institucí.

Snad mohu akceptovat tezi, že současné globalizační tendence přispívají k oslabování státu a k supranacionalismu (a v Evropě ke „komunitarismu“ nebo snad „gemeinschaftismu“), a v tomto smyslu umožňují oslabování starého řádu. *K něčemu přispívají a něco umožňovat však neznamená, že něco musí nastat.*

Oslabování státu a posuny k supraracionalismu jsou vědomě a záměrně organizovány lidmi. Dodal bych některými lidmi. Organizují je lidé, kteří jsou přesvědčeni o potřebnosti těchto změn a kteří nám tvrdí, že zvětšování teritoriálního rozsahu hospodářských aktivit vyžaduje oslabování státu a že vyžaduje existenci supranacionálních institucí. Tuto jejich hypotézu nemohu přijmout. Je to přesně naopak.

Zvětšování prostoru ekonomických aktivit vyžaduje převládnutí liberálního řádu, nikoli posilování nekontrolované moci supranacionálních institucí. To je však právě to, co se dnes ve světě a zejména v Evropě děje. Půjde-li to tak dál – a náznaky toho bohužel pozorujeme – ocitnou se svoboda lidí a efektivnost a produktivita svobodných trhů v obrovském nebezpečí. K tomu bohužel mohou přispět špatně interpretovaná globalizace a falešná očekávání s ní spojená.

*) Vystoupení na Foru Alpbach, Rakousko, 31. srpna 2005. Překlad z němčiny.